

М. О. Гасюк

кандидат економічних наук,
викладач кафедри банківської справи
Львівського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

ОЦІНКА ІНДЕКСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ефективне функціонування банківських установ є необхідною умовою сталого розвитку економіки. А це вимагає від керівництва банків швидко реагувати на зміни, здійснювати якісні перетворення у внутрішньому середовищі, постійно вдосконалювати чи створювати нові технології, банківські послуги і продукти. Така ситуація сприяє загостренню конкурентної боротьби між учасниками цього ринку, а отже, призводить до підвищення рівня ринкової концентрації. Водночас в умовах подальшої консолідації системи через злиття, приєднання і зниження кількості банків спостерігається висхідна динаміка в межах помірних, середньоєвропейських рівнів. Тому нові умови потребують посилення уваги банківських регуляторів до оцінки можливих наслідків концентрації.

Мета статті полягає в оцінці рівня концентрації вітчизняної банківської системи. Проведено аналіз індексу Херфіндаля – Хіршмана та індексу концентрації, а також здійснено порівняльний аналіз із значеннями цих індексів в європейських країнах. Розглянуто підходи науковців до оцінки концентрації банківської системи.

Ключові слова: банківська система, концентрація, консолідація, системний ризик, індекс Херфіндаля – Хіршмана.

Hasiuk M. O. EVALUATION OF CONCENTRATION INDEXES OF BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Effective functioning of banking institutions is a prerequisite for sustainable economic development. This requires from management of banks react quickly to changes, implement qualitative changes in the internal environment, constantly improve or create new technologies, banking services and products. This situation contributes competition between the participants in this market, and thus leads to increased market concentration. However, in terms of further consolidation system via merger, accession and decrease the number of banks observed upward dynamics within moderate, average European levels. Therefore, the new terms require increased attention of banking regulators to assess possible effects of concentration.

The purpose of the article is to assess the level of concentration of the domestic banking system. In the article analysis of index Herfindahl – Hirschman, index of concentration and comparative analysis of the values of these indexes in European countries are made. The approaches of scientists to assess the concentration of the banking system are considered.

Keywords: banking system concentration, consolidation, systemic risk, Herfindahl – Hirschman index.

Банківська система України протягом останніх років перебуває в умовах економічної і політичної нестабільності та постійних структурних трансформацій: зменшується кількість банків, підвищуються вимоги до прозорості діяльності банків і капіталу банку. Тому швидка зміна умов функціонування, вплив зовнішнього середовища, доцільність внутрішніх перетворень зумовлюють постійне вдосконалення банківської системи.

Зниження кількості учасників ринку призводять до підвищення концентрації в банківській системі, яка, з одного боку, сприяє зростанню ефективності та потужності банківського ринку, а з другого – може зумовити появу банків «занадто великих, щоб збанкрутувати», що, у свою чергу, пов'язано з моральним ризиком, оскільки саме існування банків, які є «надто великі, щоб збанкрутувати», ставить під сумнів основний принцип ринкової економіки – на ринку повинні існувати тільки організації, здатні самостійно розв'язувати свої проблеми. Таким чином, з одного боку, концентрація генерує позитивні результати для клієнтів банків та банківської системи в цілому, яка стає більш стійкішою до впливу зовнішніх ризиків, а з другого – може створити загрози для конкуренції.

Також підвищення уваги до оцінки концентрації відбувається і з боку регулятора, оскільки до переліку

ключових індикаторів виконання Комплексної програми розвитку фінансового ринку України включено індекс Херфіндаля – Хіршмана (ННІ) зі значенням не нижче від 0,08 (800) за активами [1]. Тому поступово з предмета теоретичних досліджень проблема концентрації перетворюється на практичну проблему для вітчизняного фінансового регулятора.

Дослідженню теоретичних засад розвитку і посилення процесів концентрації банківської системи присвятили свої наукові праці такі вчені-економісти: М. Алексеєнко, Е. Бернштам, В. Бритченко, А. Верніков, В. Геєць, Р. Гриценко, О. Дзюблук, Н. Корецька, Р. Корнилюк, А. Лузанов, М. Люзьяк, В. Міщенко, Е. Прусс, М. Савлук, В. Сухотеплий та інші. Проте низка питань, пов'язаних з оцінкою зміни структури банківської системи під впливом процесів концентрації, вирішення яких має важливе наукове і практичне значення, є опрацьованими недостатньо.

Метою статті є оцінка рівня концентрації вітчизняної банківської системи.

В економічній літературі про взаємозв'язок між структурною банківського сектору і фінансовою стабільністю існують дві абсолютно протилежні концепції: «концентрація – стійкість» і «концентрація – нестійкість». Прихильники концепції «концентрація –

стійкість» вважають, що неконцентровані банківські системи уразливіші до криз, аніж концентровані. Це пояснюється тим, що банківські системи з високим рівнем концентрації більш стійкі до впливу зовнішніх ризиків, легше піддаються контролю з боку держави і прибутковіші.

Зокрема, багато емпіричних досліджень підтверджують позитивний взаємозв'язок між банківською концентрацією і стабільністю фінансової системи. Наприклад, *Boyd* та ін. (2006) у своєму дослідженні на вибірці зі 134-х країн за період з 1993 до 2004 рр., довів, що більш концентровані банківські системи можуть генерувати вищі доходи [2]. Такі ж результати були підтверджені у працях *Uhde* і *Heimeshoff* (2009) для 25 країн Європейського Союзу за період 1997–2005 рр. [3].

Berger та ін. (2009) висувують теорію про те, що ризик банкрутства банків зменшується у зв'язку з розширенням їхньої частки на ринку банківських послуг, оскільки банки концентруватимуть велику частку капіталу, а це підвищить їхню здатність абсорбувати збитки [4]. Крім цього, одержання великих прибутків, які пов'язані з розширенням частки на ринку, може збільшити капітал банків, що вплине на здатність поглинати «шоки» в умовах нестабільності (*Vives*, 2010) [5]. *Matutes* і *Vives* (2000) підтримують ідею, що акціонери і менеджери банків у висококонцентрованій банківській системі, яким належить значна частка ринку, не братимуть участі у високоризикованих операцій, а, навпаки, ретельніше обиратимуть кращого клієнта, що зміцнить стабільність фінансової системи [6]. А малі банки, як стверджує *Steuer* (2007), ведуть ризикованішу фінансову діяльність, оскільки мають менше можливостей для диверсифікації своїх фінансових активів [7].

Ще одна думка, висловлена на користь підвищення концентрації. Це те, що кількість банків у такій банківській системі обмежена, і жоден суб'єкт не зацікавлений у банкрутстві іншого банку, оскільки витрати, що пов'язані з банкрутством, понесе вся банківська система (*Saez* і *Shi*, 2004) [8].

Згідно з другою концепцією «концентрація – нестійкість», концентровані банківські системи менш стійкі, ніж неконцентровані. Це обумовлено тим, що, по-перше, великі банки можуть отримувати субсидії від держави (оскільки є «досить великими, щоб збанкрутувати») і за рахунок такої фінансової допомоги здійснювати операції з високим рівнем ризику, тим самим зменшуючи стійкість банківської системи (*Mishkin*, 1998) [9]. По-друге, олігополія або монополія на ринку банківських послуг призводить до підвищення процентних ставок і спонукає до кредитування більш ризикових проектів *Berger* та *інші* (2009) [4]. У своєму дослідженні *Boyd* та ін. (2006) показують, що великі банки, зазвичай, прагнуть звести до мінімуму витрати на проведення моніторингу у процесі кредитування, що призводить до концентрації їхніх кредитних портфелів в одній галузі, з метою економії за рахунок ефекту масштабу у процесі збору інформації [2]. Тому диверсифікація кредитного портфеля зменшуватиметься, а банки стануть більш чутливі до негативних потрясінь в економіці.

Крім цього, варто зазначити, що банківській системі загалом і конкретному банку зокрема як відкритим системам наявна така властивість, як мультиплікативність, а це проявляється в тому, що ефектам (як позитивним, так і негативним) притаманна властивість множення, а не додавання, а для негативних, деструктивних ефектів навіть властивість піднесення до степеня.

В українській банківській системі спостерігається класичний розподіл Парето – 20% вітчизняних банків володіє 80% сукупних активів, решта 80% вітчизняних банків володіє 20% активів. І проаналізовані показники за групами банків свідчать про низький рівень концентрації четвертої групи банків та порівняно більшу сконцентрованість капіталу першої групи банків. Це призводить до високого рівня конкуренції серед великих банків і дуже низької конкуренції серед найменших, що спричиняє подальше викривлення ситуації – існують ринкові стимули для подальшого розвитку найбільш розвинутих банків України та відсутні стимули до розвитку найменших із них. У табл. 1 наведено розподіл активів банківської системи за групами банків, згідно з класифікацією НБУ, станом з 01.01.2012 до 01.07.2015.

Таблиця 1

Розподіл активів, зобов'язань і капіталу банківської системи за групами банків

Група	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.07. 2015
Розподіл активів банківської системи за групами банків					
I група	66,90%	63,54%	71,63%	73%	90%
II група	14,80%	17,27%	19,35%	14%	6%
III група	7,80%	9,01%	9,01%	8%	3%
IV група	10,50%	10,18%	11,40%	5%	1%
Розподіл зобов'язань за групами банків					
I група	67,16%	63,94%	65,36%	72,80%	79,34%
II група	14,74%	17,08%	16,55%	15,00%	11,51%
III група	8,03%	9,41%	8,33%	7,60%	5,70%
IV група	10,07%	9,58%	9,76%	4,70%	3,46%
Розподіл капіталу за групами банків					
I група	65,47%	61,33%	58,41%	74,50%	66,24%
II група	14,89%	18,34%	21,96%	10,20%	13,17%
III група	6,32%	6,74%	6,74%	6,90%	9,74%
IV група	13,32%	13,59%	12,90%	8,40%	10,84%

Примітка. Складено на основі опрацювання [10–11].

Зазначимо, що характерною особливістю розвитку банківської системи України є значна фрагментація, що також негативно впливає на процес підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банківських установ. Попри кількість діючих, на першу групу найбільших банків припадає 67% статутного капіталу і близько 80% кредитно-інвестиційного портфеля всіх банків України. Причому спостерігається зростання рівня концентрації капіталу в цій групі в той час, як частка середніх і малих банків в аналогічних показниках має тенденцію до зниження.

Але сьогодні ця тенденція зумовлена ліквідацією значної кількості банківських установ III та IV груп, а також переведенням частини великих банків з другої групи до першої групи, тому поступово зростає питома вага активів банків першої групи.

Варто відмітити, що частка власного капіталу банків IV групи становить 10,84% від загального обсягу власного капіталу банківської системи, в той час як активи банків IV групи займають лише 1%. Такий розрив між частками активів і власного капіталу свідчить про наявність значного потенціалу для розвитку банків IV групи.

На практиці для оцінки рівня концентрації використовують такі коефіцієнти концентрації: ринкові частки трьох (CR3), п'яти (CR5) і десяти (CR10) провідних банків, а також індекс Херфіндала – Хіршмана (HHI).

Індекс концентрації трьох (CR3), п'яти (CR5) і десяти (CR10) провідних банківських установ розраховуємо відповідно за формулами:

$$CR3 = \sum_{i=1}^3 Y_i, CR5 = \sum_{i=1}^5 Y_i, CR10 = \sum_{i=1}^{10} Y_i. \quad (1)$$

З даних *табл. 2* видно, що значення індексу концентрації для трьох банків за обсягом капіталу та активів станом на 2015 рік становило 37,76 і 44,55% відповідно, що є досить високим з погляду теорії охоплення ринку. Щодо концентрації обсягу капіталу і активів у п'яти банківських установах України, то станом на 01.10. 2015 їхня частка становила 44,26 і 53,62 відсотка.

Таблиця 2

Динаміка індексу концентрації трьох і п'яти банківських установ України за період з 2010 до 2015 рр. (%)

Роки	Активи	Зобов'язання	Капітал	Кредитний портфель
Індекс концентрації трьох (CR3) банківських установ				
01.01.2010	23,26	21,99	31,22	23,12
01.01.2011	26,07	24,82	33,37	26,48
01.01.2012	27,90	26,93	33,52	28,81
01.01.2013	30,73	30,52	31,89	29,57
01.01.2014	32,28	32,59	30,56	29,57
01.01.2015	34,83	34,20	39,83	32,36
01.10.2015	44,55	45,36	37,76	40,01
Індекс концентрації п'яти (CR5) банківських установ				
01.01.2010	34,76	33,97	39,72	36,06
01.01.2011	36,82	36,00	41,57	37,48
01.01.2012	36,59	35,66	41,93	38,64
01.01.2013	38,63	38,61	38,72	37,57
01.01.2014	40,01	40,72	36,04	37,98
01.01.2015	43,41	42,94	47,14	41,89
01.10.2015	53,62	54,74	44,26	51,51

Примітка. Розраховано на основі опрацювання річної фінансової звітності банків [11].

Значення індексу концентрації для трьох найбільших банків України означає: за умови, якщо $CR3 < 45\%$, то рівень банківського ринку вважається відносно низькоконцентрованим; за умови, якщо $45\% < CR3 < 70\%$, то рівень концентрації ринку банківських послуг вважається середньоконцентрованим; за умови, якщо $CR3 > 70\%$, – то висококонцентрованим.

Щодо значення індексів концентрації CR5, то якщо частка п'яти найбільших вітчизняних банків на ринку банківських послуг становить менше ніж 40%, то такий ринок характеризується низькою концентрацією та наявністю вільної конкуренції; якщо від 40 до 60%, – то середньою концентрацією і монополістичним видом конкуренції; якщо від 61 до 80%, то – високою концентрацією та олігополістичною конкуренцією; якщо більше ніж 80%, то ринок банківських послуг характеризується дуже високою концентрацією і вказує на наявність монополії [12].

Отже, з проведених розрахунків і даних *табл. 2* бачимо, що 2015 року ринок банківських послуг за розміром капіталу трьох найбільш банків України був низькоконцентрованим; а за розміром активів можемо віднести до середньоконцентрованого. Щодо значення індексу CR5, то за розміром активів і капіталу п'яти найбільш банків України банківський ринок був переважно помірно концентрованим з монополістичним видом конкуренції.

Індекс Херфіндала – Хіршмана є сумою квадратів ринкових часток усіх банків, причому більше значення індексу означатиме більш концентрований ринок (менше конкуренції та більше ризиків для клієнтів) [13]. Вважається, що ринок є низькоконцентрованим, якщо значення індексу Херфіндала – Хіршмана є меншим за 0,1; помірно концентрованим, якщо $0,1 < HHI < 0,18$; висококонцентрованим, якщо $HHI > 0,18$.

Індекс Херфіндала – Хіршмана є вихідною точкою відліку для інших показників концентрації. Його називають індексом з повною інформацією (*full information index*), оскільки він урахує особливості розподілу розмірів фінансово-кредитних структур. Індекс Херфіндала – Хіршмана найчастіше використовується в банківському нагляді з метою оцінки рівня концентрації та конкуренції банків, а також для аналізу структури банківського ринку [13].

Рівень концентрації та консолідації банківського ринку України залишається все ще дуже низьким, попри позитивні тенденції його зростання протягом останніх років (*табл. 3*).

Таблиця 3

Рівень концентрації банківського сектору України за індексом Херфіндала – Хіршмана у 2010–2015 роках

Показник	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.10.2015
Капітал	0,0492	0,0500	0,1448	0,0449	0,0464	0,0718	0,0715
Активи	0,039	0,0407	0,0426	0,0471	0,0517	0,2894	0,1718
Депозитний портфель юридичних осіб	0,0402	0,0417	0,0398	0,0441	0,0399	0,0516	0,0730
Депозитний портфель фізичних осіб	0,0563	0,0602	0,0699	0,0725	0,0782	0,0841	0,1374
Кредитний портфель юридичних осіб	0,0443	0,0510	0,3665	0,0531	0,0533	0,0651	0,0958
Кредитний портфель фізичних осіб	0,0577	0,0584	0,0556	0,0571	0,0692	0,0829	0,1161

Примітка. Розраховано на основі опрацювання річної фінансової звітності банків [51–55].

Зокрема, процес концентрації банківського капіталу характеризується зменшенням кількості банків, інтенсивність якого спостерігалась протягом фінансової кризи 2008 року і політичної кризи 2013–2014 рр., що викликало нову хвилю фінансової кризи. Зменшення кількості банків відбувалось як із причини, пов'язаної з відкликом ліцензії, так і з причин, пов'язаних із консолідацією капіталів через злиття та поглинання. Найбільш гостро проблеми функціонування ринку банківських послуг України проявилися вже 2014 року, наслідком чого стало банкрутство і закриття низки банків. Нова хвиля кризи виявила, що далеко не всі установи вели свою роботу ефективно. У результаті цього станом на початок 2016 року діяло 117 банків у порівнянні зі 180-ти банками на початок 2014-го.

Тому якщо в попередні періоди вітчизняні банки шукали можливості для зростання, а самі концентраційні угоди являли собою механізм реалізації довготривалої стратегії розширення бізнесу, то в сучасних умовах імовірнішими видаються так звані «кризові

(або реорганізаційні) угоди», спрямовані на позбавлення від непрофільного активу з метою залучення додаткового капіталу та підтримання ліквідності основного бізнесу [14].

Проте для кращого трактування даних із динаміки концентрації України варто порівняти вітчизняні показники з аналогічними коефіцієнтами інших країн світу. Для порівняння розрахованих значень концентрації з європейськими було використано дані про рівень *HHI* та *CR5* країн ЄС станом на 01.01.2015 (ЕЦВ, 2015). Згідно з даними ЄЦБ, ринкова концентрація в Європі продовжує висхідний рух, розпочатий у докризовому періоді (рис. 1).

На початку 2015 року, концентрація ринку (виміряна часткою активів, що належать п'яти найбільшим банкам) коливалася від до 95% у Греції до приблизно 32% у Німеччині та Люксембурзі. Зазначимо, що структура банківського сектору, здебільшого, стає більш концентрованою в низці тих країн, які проходять процеси реструктуризації банківського сектору, наприклад Греція і Іспанія (рис. 2) [15].

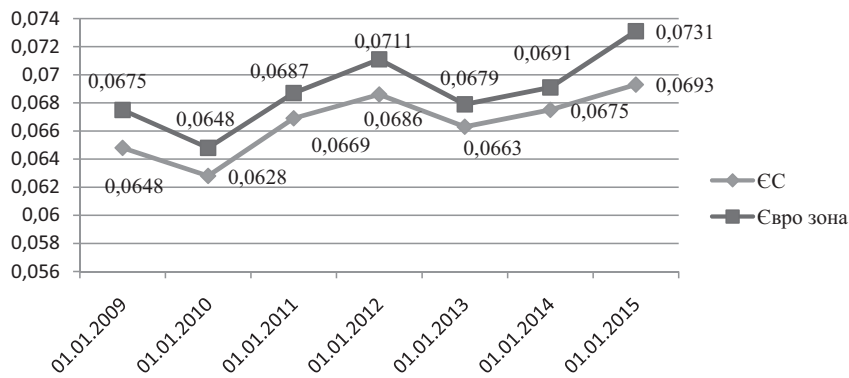
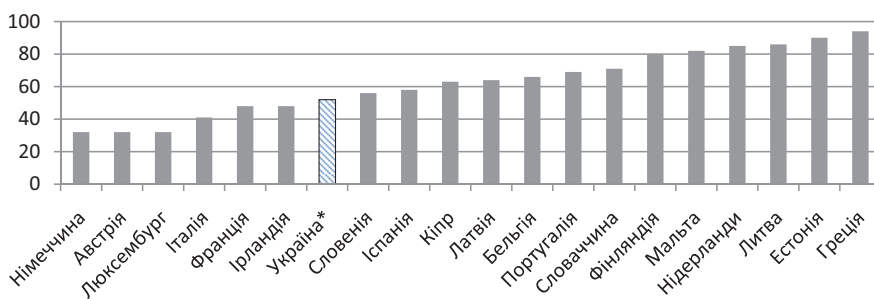

Рис. 1. Значення індексу Херфіндала – Хіршмана у країнах ЄС та Єврозоні у 2009–2015 рр.

Джерело: [15].

* Значення індексу концентрації п'яти (CR5) банківських установ в Україні станом на 01.10.2015.

Рис. 2. Значення індексу концентрації п'яти (CR5) банківських установ у країнах Європи станом на 01.01.2015

Джерело: [15].

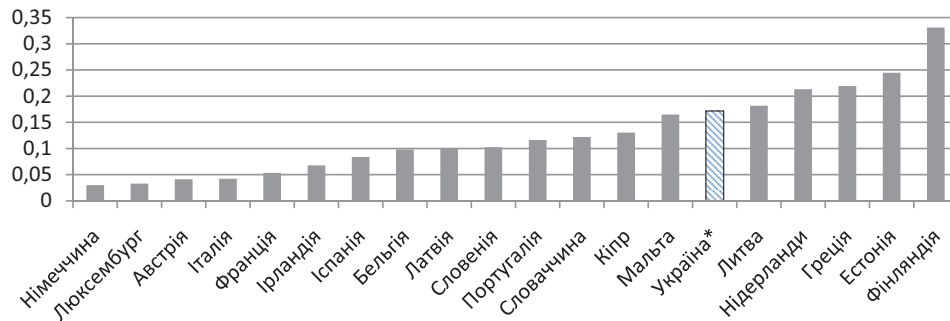
Проводячи міжкраїнний аналіз, зазначимо, що показники концентрації відображають ряд структурних чинників. Банківські системи у великих країнах, таких як Франція, Німеччина та Італія, є більш фрагментовані і включають сильні ощадні і кооперативні банківські сектори. Отже, рівень концентрації, здебільшого, нижчий у цих країнах. На відміну від цього, банківські системи в невеликих країнах, зазвичай,

менш роздібнені і більш концентровані (наприклад у таких, як на Кіпрі, в Естонії, Фінляндії, Греції і Литві) та мають значно вищі, ніж Україна, показники концентрації (рис. 3) [15].

Виняток становлять такі країни, як Австрія і Люксембург. У першому варіанті через структуру банківського сектору, яка є схожою до структури банківської системи у великих країнах, а в останньому – через на-

явність великої кількості іноземних кредитних організацій. Зростання індексів концентрації в ЄС, як і в Україні, зумовлене в основному зниженням кількості

кредитних інституцій. Навіть нинішні історичні максимуми *HHI* в Україні на фоні багатьох країн ЄС є цілком прийнятними [16].

* Значення індексу Херфіндаля – Хіршмана по Україні станом на 01.10.2015.

Рис. 3. Значення індексу Херфіндаля – Хіршмана в країнах Європи станом на 01.01.2015

Джерело: [15].

Отже, у сучасних умовах на стійкість банківської системи в цілому і функціонування банківських установ зокрема впливає рівень концентрації ринку банківських послуг, оскільки, з одного боку, впливає на динаміку ринку, стимулює залучення значних обсягів інвестиційних ресурсів, а отже, є суттєвим фактором успішного функціонування як банківської системи,

так і економіки, а з другого – призводить до формування монополій на ринку. Тому треба розробляти превентивні інструменти, котрі сприятимуть позитивним змінам, зокрема зростанню ефективності й доступності кредиту з одночасною мінімізацією системного ризику і захистом прав споживачів фінансових послуг.

Список використаних джерел

1. Постанови Правління Національного банку України № 391 від 18.06.2015 «Комплексна програма розвитку фінансового ринку України до 2020 року» [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
2. Boyd J. H. Bank Risk-Taking and Competition Revisited: New Theory and New Evidence / J. H. Boyd, G. De Nicolo, A. M. Jalal // IMF Working Paper. – 2006. – № 6.
3. Uhde A. Consolidation in Banking and Financial Stability in Europe Further evidence / A. Uhde, U. Heimeshoff // Journal of Banking & Finance. – 2009. – № 33. – С. 1299–1311.
4. Berger A. N. Bank Competition and Financial Stability / A. N. Berger, L. F. Klapper, R. Turk-Ariss // Journal of Financial Services Research. – 2009. – № 35. – С. 99–118.
5. Vives X. Competition and stability in banking / X. Vives // CEPR, Policy Insight. – 2010. – № 50.
6. Matutes C. Imperfect competition risk taking and regulation in banking / C. Matutes, X. Vives // European Economic Review. – 2000. – № 44. – Р. 1–34.
7. Stever R. Bank Size, Credit and the Sources of Bank Market Risk / R. Stever // BIS Working Paper. – 2007. – № 238.
8. Saez L. Liquidity Pools, Risk Sharing and Financial Contagion / L. Saez, X. Shi // Journal of Financial Services Research. – 2004. – № 25. – Р. 5–23.
9. Mishkin F. Financial consolidation Dangers and Opportunities / F. Mishkin // NBER, Working Paper. – 1998.
10. Аналітичний огляд банківської системи України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного рейтингового агентства Рюрик. – Режим доступу : <http://rurik.com.ua>.
11. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
12. Корецька Н. І. Процес концентрації ринку банківських послуг України: оцінка та стратегії позиціонування / Н. І. Корецька // Економічний форум. – 2014. – № 1. – С. 196–204. – (Серія «Гроші, фінанси і кредит»).
13. Суторміна К. М. Оцінка індикаторів концентрації ринкової структури банківської системи України / К. М. Суторміна // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6. – С. 330–335.
14. Яренко А. В. Маркетингове дослідження процесів концентрації на банківському ринку України / А. В. Яренко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2012. – № 6. – С. 349–356.
15. Report on financial structures [Електронний ресурс] // ЕСВ. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/reportofnfinancialstructures201510.en.pdf>.
16. Корнилюк Р. Концентрація банківської системи України: міфи та факти [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк, В. Рашкован // Вісник Національного банку України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=25630429>.

References

1. National Bank of Ukraine (2015). Kompleksna prohrama rozvytku finansovoho rynku Ukrayiny do 2020 roku [Comprehensive Program of the Ukrainian Financial Sector Development up to 2020]. Resolution on 2015, June 18, 391. <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297> [in Ukrainian].
2. Boyd, J. H., De Nicolo, G., & Jalal, A. M. (2006). Bank Risk-Taking and Competition Revisited: New Theory and New Evidence. IMF Working Paper, 06/29.
3. Uhde, A., & Heimeshoff, U. (2009). Consolidation in Banking and Financial Stability in Europe Further evidence. Journal of Banking & Finance, 33, 1299–1311.
4. Berger, A. N., Klapper, L. F., & Turk-Ariss, R. (2009). Bank Competition and Financial Stability. Journal of Financial Services Research, 35, 99–118.
5. Vives, X. (2010). Competition and stability in banking. CEPR, Policy Insight, No 50.
6. Matutes, C & Vives, X. (2000). Imperfect competition risk taking and regulation in banking. European Economic Review, 44, 1–34.
7. Stever, R. (2007). Bank Size, Credit and the Sources of Bank Market Risk. BIS Working Paper no. 238, Basel.
8. Saez, L., and Shi, X. (2004). Liquidity Pools, Risk Sharing and Financial Contagion. Journal of Financial Services Research, 25, 5–23.
9. Mishkin, F. (1998). Financial consolidation Dangers and Opportunities. NBER, Working Paper 6655.
10. Rurik National Rating Agency. Analitichnyy ohlyad bankivs'koyi systemy Ukrayiny [Analytical review of the banking system of Ukraine]. Official portal of Rurik National Rating Agency. Retrieved from <http://rurik.com.ua> [in Ukrainian].
11. National Bank of Ukraine. Dani finansovoyi zvitnosti bankiv Ukrayiny [Financial statements of banks of Ukraine]. Official portal of National Bank of Ukraine. Retrieved from <http://bank.gov.ua> [in Ukrainian].
12. Korets'ka, N. I. (2014). Protse kontsentratsiyi rynku bankivs'kykh posluh Ukrayiny: otsinka ta stratehiyi pozytsionuvannya [The process of concentration of the banking market in Ukraine: assessment and positioning strategy]. Ekonomichnyy forum – Economic forum, 1, 196–204 [in Ukrainian].
13. Sutormina, K. M. (2014) Otsinka indyikatoriv kontsentratsiyi rynkovoyi struktury bankivs'koyi systemy Ukrayiny [Evaluation of concentration indicators of market structure of the banking system of Ukraine]. Biznes Inform – Business Inform, 6, 330–335 [in Ukrainian].
14. Yarenko, A. V. (2012) Marketynhove doslidzhennya protsesiv kontsentratsiyi na bankivs'komu rynku Ukrayiny [Marketing research of the concentration process in the banking market of Ukraine]. Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho universytetu tekhnolohiy ta dizaynu – Bulletin of Kyiv National University of Technology and Design, 6, 349–356 [in Ukrainian].
15. European central bank (2015). Report on financial structures. Official portal of European central bank. Retrieved from https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/reporto_nfinancialstructures201510.en.pdf.
16. Kornilyuk, R., Rashkovan, V. (2015) Kontsentratsiya bankivs'koyi systemy Ukrayiny: mify ta fakty [Concentration of the banking system of Ukraine: Myths and Facts]. Visnyk Natsional'noho banku Ukrayiny – Bulletin of the National Bank of Ukraine. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=25630429> [in Ukrainian].